

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS AREMDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoens; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. v. Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herksen, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggkerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswold; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58. — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f250 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdart.: Over het onkerkelijheidsprobleem, II.
— Uit de Schrift: De tempel, woonstede Gods en der menschen (Psalm 84:5a). — Kerkelijk leven: De oude en de nieuwe „diatheke“, I. Chr. verz. v. kranke. Een dringend verzoek. De Groote Catech. v. Ursinus, II. — Lit. en kunst: Een historische roman. — Even parkeren: Het Evangelie van de enge poort. — Uit het pol. en soc. leven: Over de „Rationalisatie-werkloosheid“. — Uit de historie: Prof. Dr H. H. Kuyper over 't karakter en de bevoegdheid der meerdere vergaderingen, I. — Kuyperiana. — Stenmen uit onze kerken. — Perschoouw. — Boekbespr. — Kerkenieuws. — Correspondentie.

HOOFDARTIKEL

Over het onkerkelijheidsprobleem.

II.

De verspreiding der onkerkelijheid.

De onkerkelijke kaart van Nederland is slechts een bladzijde uit een wereldatlas. Hier doet zich het merkwaardig verschijnsel voor, dat het percentage der onkerkelijken in het buitenland veel lager is dan bij ons.

De meeste Romaansche landen — die alle het primaat van den Pauselijken Stoel erkennen — trekken zich van de kerkelijke statistiek weinig of niets aan. Al heeft het Fransche volk voor een groot deel praktisch met godsdienst en kerk gebroken, men blijft het als Roomsche-Katholiek beschouwen: bij volkstellingen wordt naar de godsdienstige gezindte niet eens gevraagd. Van de Protestantische landen zijn meerdere gegevens voorhanden. In 1933 gaf Duitschland als „onkerkelijk“ 3.74 % van zijn bevolking op; in Zwitserland met een zeer nauwkeurige statistiek was het percentage in 1930: 1.3 %. Zéér minime is het percentage in de Scandinavische landen; het bedroeg daar in 1930 nog niet 1 % der totale bevolking. Groot-Brittannië en Ierland schatten in dat jaar hun percentage op ongeveer 1.85. Ook daar ontbreekt evenals in de Vereenigde Staten een betrouwbare statistiek. Uiteraard zal het percentage echter nergens ter wereld hooger zijn dan in het Russische Rijk, dat geen enkele statistiek bijhoudt. Met de rangschikking dezer cijfers zij men overigens uiterst voorzichtig. Oogenshijnlijk lijkt de ontkerstening het grootst in Nederland, dat in 1930 14.42 % van zijn bevolking als onkerkelijk registreerde, terwijl b.v. Duitschland in 1933 nog maar 3.74 % onkerkelijken had, doch praktisch zal Duitschland in 1933 zeker niet minder ontkerstend zijn geweest, dan Nederland. Zelfs is het aan gegronden twijfel onderhevig, of de Christelijke Kerk in de „hoog-kerkelijke“ Scandinavische landen meer beslag op het nationale leven heeft gelegd, dan b.v. ten onzent. Ingewijden weten wel beter! Het is nu eenmaal zóó, dat niet in alle landen de ontkerkelijking de ontkerstening op den voet volgt. Over de oorzaken hiervan in ons derde artikel meer.

Hoe ziet nu de kaart van Nederland er uit? Wonen de 1.144.393 personen, die verklaard hebben tot geen enkele kerkelijke gezindte te behoren, gelijkmatig over het land verspreid, of niet? Reeds een oppervlakkige beschouwing leert, dat het Roomsche-Katholieke gedeelte van Nederland (n.l. de oude Generaliteitslanden) nauwelijks door dit probleem wordt beroerd. Noord-Brabant vermeldt als percentage 1.12 % en Limburg 1.03 %. In Zeeland is het reeds gestegen tot 6.25 %, ondanks het feit, dat Zeeuwsch-Vlaanderen — doordat het goeddeels Roomsche-Katholiek is — weer een gunstige uitzondering maakt. Gelderland met 6.13 % is nog iets beneden Zeeland, doch overigens maakt Nederland benoorden de Moerdijk een slecht figuur. De percentages zijn aldus: Drente 11.29, Utrecht 11.59, Overijssel 11.67, Zuid-Holland 10.45, Groningen 21.48, Friesland 23.17 en Noord-Holland, dat met 28.51 de — bedenkelijke — kroon

spant. Onder de onkerkelijken overtreft het getal mannen dat der vrouwen aanzienlijk (613.705 m. tegen 530.688 vr.), hoewel onze totale bevolking uit meer vrouwen dan mannen bestaat. Dit verschijnsel doet zich in alle provincies voor: waarschijnlijk is de oorzaak daarvan gelegen in het karakter van den man, dat steeds een sterker neiging tot radicalisme en intellectualisme bezit, dan dat der vrouw, bij wie kerk en religie gewoonlijk meer tot het gevoel spreken. Het verschil tusschen beide seksen in deze, is dan ook het grootst bezuiden de Moerdijk.

Nog steeds heeft in Zuid-Nederland de Kerk de centrale plaats in het volksleven. Zij beheerscht er nog alle levenssterren, ondanks het veldwinnend marxisme in de mijnstreek en de industriesteden van Brabant. Alleen die industrie- en mijncentra kennen een meer of minder groote groep onkerkelijken, maar ten plattelande is hij, die tot geen godsdienstige gezindte behoort, zeldzaam als een witte raaf. Afval van de kerk komt ten onzent onder de Roomschen nog weinig voor. Zoo gunstig de toestanden hier zijn, wat de kerkelijkheid betreft, zoo ongunstig zijn ze op het platteland van Noord-Nederland. De zuiver agrarische provincies, Groningen en Friesland, rekenen respectievelijk 21.48 % en 23.17 % van haar totale bevolking tot de onkerkelijken, percentages, die voor het platteland buitensporig hoog zijn. En men vergeet niet, dat alle cijfers reeds min of meer verouderd zijn, daar ze zich baseren op den toestand op 1 Jan. 1931, waardoor de huidige gegevens, waren ze bekend, ongetwijfeld een nog ongunstiger beeld zouden laten zien. Deze provincies zijn bolwerken van het modernisme, dat de kerken heeft ontvolkt, overal waar het veld won. De volksaard van Friesland en Groningers vertoont radicale trekken; de antithese is nergens scherper belijnd dan in het Noorden. Voor Groningen werken ook nog andere factoren. Van oudsher zijn er de verhoudingen tusschen boeren en arbeiders, tusschen heeren en knechten, slecht geweest, veel slechter dan b.v. in Oost Nederland. Het rationalisme vond hier een vruchtbare voedingsbodem, speciaal in arbeiderskringen, die de kerk aan den kant van het „groot-kapitaal“ zagen staan, waarom ze haar den rug tokeerden. Anderzijds heeft het materialisme ook de „bezittende klassen“ van de kerk vervreemd. De stad Groningen bezit de twijfelachtige eer van onze groote steden het hoogste percentage onkerkelijken te hebben, n.l. 35.86 % van haar bevolking; thans (1938) is dit percentage reeds gestegen tot 41. Hiermede is evenwel weer niet beweerd, dat Groningen de meest ontkerstende stad van Nederland is; ze heeft zelfs een sterk Calvinistische inslag, een inslag, dien een stad als Amsterdam niet, althans niet in die mate, bezit.

Het hoog percentage van Noord-Holland is behalve aan het ontkerstende gebied benoorden het IJ, hoofdzakelijk aan Amsterdam te danken: 34.86 % (1920: 21.35; 1910: 11.62; 1899: 5.77; 1889: 2.29; 1879: 0.62). Wanneer men tevens bedenkt, dat in 1899 42.11 % der bevolking Ned. Herv. was, tegen 21.49 % in 1930 en deze cijfers voor de Roomsche bedroegen resp. 23.59 % en 22 %, behoeft men niet te vragen, uit welk kerkgenootschap de meeste onkerkelijken in de hoofdstad zijn voortgekomen.

Wat de andere groote steden betreft, Rotterdam registreerde in 1930 22.15 % onkerkelijken, 's-Gravenhage 23.30 %. Utrecht 16.41 % en Haarlem 31.21 %. Procentrisch zijn ook de Roomschen hier en daar (o.a. Rotterdam en Groningen) nog al sterk achteruitgegaan. Sommige gemeenten hebben een bevolking, die voor ongeveer de helft uit onkerkelijken bestaat: Sappemeer, Koog aan de Zaan e.a.

In totaal waren 1 Jan. 1931 in Nederland de percentages: Ned. Herv. 34.43 (48.41), Geref. Kerken 8.04 (7.08), Roomsche-Kath. 36.42 (35.07), Israël. 1.41 (2.04), overige kerken 5.27 (5.14), onkerke-

lijken 14.42 (226). De tusschen haakjes geplaatste cijfers zijn die van 1899. Zoals men ziet zijn de Roomschen en de Gereformeerden iets vooruitgegaan, hoewel ook de laatsten sinds 1909 een teruggang laten zien. Waarschijnlijk zullen al deze cijfers bij de 12e Volkstelling (1940) weer een groote wijziging hebben ondergaan. Het reeds vermelde voorbeeld, Groningen, waarvan ook de tegenwoordige indeeling bekend is, doet weinig goeds verwachten. Een nieuwe verschuiving in de richting der onkerkelijheid ligt voor de hand.

Resumeerend kan worden gezegd, dat over het algemeen de toestand in de steden ongunstiger is dan op het platteland, met uitzondering van de Noordelijke provinciën en Noord-Holland benoorden het IJ, terwijl Amsterdam procentrisch een aanmerkelijk groot percentage onkerkelijken heeft dan Den Haag en Rotterdam. Verder memoereerden we reeds, dat het getal mannen dat der vrouwen aanmerkelijk overtrof. Het sterkst is dit het geval bij personen op meer gevorderden leeftijd: beneden 40 jaar 462.221 m. en 416.912 vrouwen, boven 40 jaar 151.484 mannen en 113.776 vrouwen! De onkerkelijheid is bij de jeugdigen groter dan bij personen op middelbaren en gevorderden leeftijd.

Zoo biedt de bestudeering van de onkerkelijke kaart van Nederland weinig perspectief met het oog op de toekomst. Toch dient ze te geschieden, hoe serieuzer, hoe beter. Wie de onkerkelijheid wil bestrijden, moet óók kunnen „kaartlezen“: moet zich ook „topografisch kunnen oriënteren“. Omvang en verspreiding der onkerkelijheid zijn factoren, die niet zonder schade kunnen worden veronachtzaamd, waar het geldt, de oorzaken van het probleem op te sporen. Over die oorzaken en het ontstaan van het probleem een volgend maal. Gr. J. W. AGTERKAMP.

UIT DE SCHRIFT

De tempel: woonstede Gods en der menschen.

Welgelukzalig zijn zij, die in uw huis wonen. Psalm 84:5a.

Psalm 84 is het lied van een man, wiens oogen geopend waren voor de schoonheid van den tempel, en die daarom zuiver belijdenis kon doen van de liefelijkheid van 's Heeren woningen. Maar hij is toch ook de man, die diep beseftte, dat deze tempel schaduw was, en geen vervulling; daarom vond hij niet de rust in dezen tempel, en was ook dit gebouw hem tuchtmeester, paedagoog, tot Christus.

Hij belijdt enerzijds den rijkdom van de oudtestamentische woning Gods. Als hij zijn dag van tempelgang beleefte, kent zijn vreugde geen grenzen: Hoe liefelijk zijn Uw woningen. Nu jubelen mijn hart en mijn vleesch U tegemoet, o levende God! 't Verlangen naar deze schoonheid is zoo groot geweest, dat zijn „ziel“ „verbleekte“ in de dagen, die achter hem nu liggen. 't Heimwee deed hem verkwijnen; hij kon het niet uithouden: zoo lang en zoo ver van den tempel.

En nu zou hij, in de extase van het oogenblik, de geleden pijn vergeten hebben. Hij denkt aan 't gemis van vroeger niet meer, nu hij vandaag het voorhof binnentreedt, om God te prijzen. Hij was van vreugde bijna in den tempel der schaduwen gaan rusten. Maar gelukkig: hij zag daar musschen en zwaluwen hun nest bouwen en hun jongen verzorgen: bij het altaar! En zoo herinnerden die vogels hem de armoe van den tempel, en hielden ze levendig zijn verwachting van den Christus.

Nu drijft het opeens weer tot hem door, dat zelfs deze rijke dag van tempelgang hem arm laat, omdat hij hier niet blijven kan. Hij be-